

SOTAHISTORIAN TUTKIMUKSEN NYKYTILA

Tutkijan ja Turun yliopiston historian laitoksen näkökulmasta katsottuna

Dosentti Ali Pylkkänen, Turun yliopisto

”Sotilaat taistelevat sotatilan aikana. Historioitsijain taistelut alkavat ja kiihtyvät rauhan palattua”.⁶²

Mitä tutkimme ja keiden ehdoilla – sotahistorian terminologista hakuammuntaa ja sanataiteilua?

Suomen sotahistoria-sana on hieman kapea-alainen ja siten harhaanjohtavakin. Se ymmärretään usein vain sotatapahtumien ja sotataidon historiaksi. Ulkomaiset termit *military history*, *l’histoire militaire*, *Militärgeschichte*, *militerhistoria* tarkoittavat kaikkien sotaan liittyvien ilmiöiden historiallista tutkimusta. Yritykset käyttää sotahistorian sijaan sanaa ”*militeerihistoria*”, eivät suomenkielessä toimi sen paremmin: näiden sanojen käyttäjään lyödään yhä helposti kapea-alainen ja ’sotainen’ leima. Samalla logiikalla yhteiskuntatieteilijä, joka tutkii rikollisuutta, olisi itse erityisen taipuvainen rikolliseen käyttäytymiseen.⁶³

Yliopistoissa sotahistoria, varsinkin perinteinen sotatapahtumien ja sotataidon historia, on ollut muuallakin kuin Suomessa usein aliarvostettu tutkimuskenttä. Ehkä taustalta löytyy pasifismia, politiikkaa ja sotahistoriantutkimuksen pitämistä edellä mainittuun tapaan ”*sotahulluutena*” sekä mahdollisesti sotilaiden epäluottamusta siviilitutkijoiden taitoon tutkia sotatapahtumia ja -taitoa.

Joka tapauksessa sotahistorian opiskelijat ja tutkijat jakaantuivat Suomessa vuosikymmeniä kahteen ryhmään, joista toinen sai oppinsa sotakouluissa ja toinen

yliopistoissa. Sotilaiden tutkimusaiheet liittyivät tavallisimmin siihen päämäärään, että sotakokemuksista voitaisiin oppia jotain sotataidon kehittämiseksi. Yliopistoissa tutkimuskohteet ovat vastaavasti sijainneet laaja-alaisemmin sotahistorian ja historian jonkin muun osa-alueen rajamailla, kuten sotataloudessa, sotavahingoissa, sotapropagandassa, turvallisuuspolitiikassa, sotilaiden sosiaalishistoriassa, maanpuolustushistoriassa, sotalaitoksessa ja sodissa sekä niiden yhteyksissä siviiliyhteiskuntaan jne. Tutkimuksia, jotka olisivat näiden ohessa liikkuneet keskeisesti myös taktiikan ja operaatiotaidon alalla, on valmistunut vähemmän.

Millä nimellä sotatapahtumia ja sotataidon historiaa laaja-alaisempaa sotahistoriaa sitten pitäisi kutsua? Turun yliopiston kulttuurihistorian oppiaineen tutkijoiden piiristä nousi tähän *"Sotahistorian tutkimuksen nykytila"* -seminaariin liittyvässä kahvipöytäkeskustelussamme esille ajatus, voitaisiinko sotahistorian sijaan käyttää termiä *"sodan historiat"*, jolloin 'sotahistoria' kattaisi myös sodan kulttuurihistoriat ja kaiken muunkin sotaan liittyvän. Vastaavasti yleisen historian oppiaineen tutkijoiden piirissä alueellisesti rajautunutta termiä *"Suomen sotahistoria"* pidetään yliopistollisesta näkökulmasta vajavaisena. Kansainvälisiä yhteyksiä ajatellen on parempi puhua *"suomalaisesta sotahistoriasta"*, koska se pitää sisällään laajemmin myös Suomessa tehtävän kansainvälisen sotahistorian tutkimuksen. Saman suuntaiset terveiset pyydettiin välittämään Suomen Sotahistorialliselle Seuralle, joka vuosittain jakaa palkintoja parhaista Suomen sotahistoriaa käsittelevistä pro gradu -opinnäytetöistä. Ehkä palkinnonsaajaehdokkaiden listalle voitaisiin nostaa myös suomalaiset kansainvälistä sotahistorian tutkimusta tekevät opiskelijat – ellei näin ole jo tehtykin?

Yhtenä kilpailevana sotahistoria -sanan vaihtoehtona on suomalaisessakin tutkimuksessa viime aikoina käytetty termiä *"uusi sotahistoria"* (New Military History). Sen ongelmaksi näen, että sanan uusi koetaan helposti arvottavan itsensä jotenkin vanhaa paremmaksi, mitä ei ole pidettävä itsestäänselvyytenä. Vanhakin sotahistoria pitää sisällään tapahtumahistorian lisäksi paljon erinomaista ja laaja-alaista sodan ja sen vaikutusilmiöiden tarkastelua. Tässä mielessä *"uusi"* ei ole täysin uutta. Jo toinen maailmansota ja totaalinen sodankäynti poikivat historian tutkimukseen uusia aihepiirejä. Pahoin pelkään, että termin *"uusi sotahistoria"* käyttöönottamisen tarkoituksiperät liittyvät kilpailuun julkisesta rahoituksesta ilman, että sen käyttäminen juurikaan muuttaisi vanhan laaja-alaisen, viimeistään 1960-luvun sosiaalisten, poliittisten ja aatteellisten mullistusten seurauksena läpimurron tehneen *"uuden"* sotahistorian tutkimuksen sisältöä.⁶⁴

"Saadun tiedon mukaan" – sotahistorian julkisuuskuva?

Väinö Linnan *"Tuntematon sotilas"* romaanista on tavattu lainata sitaatteja milloin mihinkin lähtöön. Viimeaikojen sotahistoriaa koskevaa julkinen uutisointi lähentelee

samaa kuin vänrikki Koskelan tiedonanto joukkonsa tulevasta tehtävästä ja sitä seurannut kommentointi:

”Koskela marssitti joukkueensa parakin eteen. Kotvan hän seisokeli aivan kuin miettien miten aloittaisi. ... Noin. Aliupseerit. Teitin tarttee nyt huolehtia semmonen asia. Pataljoona siirtyy autokuljetuksin toiseen paikkaan”...

jota alikersantti Hietanen kommentoi: *”Mihin täst sitte ollenka lähdetä?”*

Joku uhosi: *”Pojat puhuivat lähetin sanoneen, että pataljoonan kirjuri oli sanonut, että meidät viedään Joensuuhun varuskunnaksi”...*

Hietanen tunsi hyvin nämä toiveiden synnyttämät huhut ja jatkoi pilkallisesti: *”Mää taas kuulin pataljoona hevosmiehilt et me jouduta Helsinki varuskunnaks. Kaik vanha rytty vaihdeta uussi. Tule joka miehel pussihousukki. Semmotti mää kuuli. Kaikki asioi mää ain kuule”.*⁶⁵

Esimerkkinä vastaavasta, sotahistorian hevosmiesten luotettavasta uutisoinnista, voidaan mainita viime vuosina vahvasti julkisuutta saanut Lappeenrannan Huhtiniemen yli 400 kadonneen miehen mysteeri kaivauksineen. Ei niin pahaa, etteikö jotain hyvääkin. Huhut työllistävät tutkijoita, ja tuottavat ajan mittaan uutta asiallista tutkimusta. Huhtiniemen tapauksessa Sotahistorian laitoksen johtaja, everstiluutnantti Jarmo Nieminen osoitti, että Viipurissa 20.–21.6.1994 ’kadonneista’ 20. Prikaatin 419 sotilaasta, joiden epäiltiin joutuneen teloitettuina joukkohautoihin Lappeenrannassa, oli aselevon alkaessa kateissa enää 162 ja myöhemmin luku supistui 5 kadonneeseen.

Huhtiniemi ei ole ainut väärinkäsitys suomalaisessa sotatapahtumien suulliseen muistitietoon perustuvassa traditiossa. Esimerkiksi Kaavin Melttusvirralle pystytettiin vuonna 1965 *”elävien juttujen perusteella”* Suomen sodan 1808 muistomerkki taistelulle, jota ei tiettävästi koskaan käyty. Perinnettä *”Melttusvirran taistelusta 14.9.1808”* on pitänyt yllä se, että paikalta on myöhemmin löytynyt ruumiita: niiden alkuperää ei kuitenkaan ole selvitetty tarkemmin kaivaustutkimuksin.

Huhujen kaltainen julkisuusongelma ei koske yksin sotahistoriaa. Historiatieteen julkisuus ylipäänsä on saanut *”keltaisen lehdistön tartunnan”*: sitä ohjaa varteenotettavan perustutkimuksen kustannuksella sensaatiomainen pintatiedolla, jopa huhuilla maalailu ja tendenssimäinen ajan hermolla ratsastaminen. Historioitsijoilta tunnutaan yhä odotettavan tuomarin rooliin asettumista tai *”kivoja paljastuksia”*. Minne ovat julkisesta uutisoinnista viime aikoina unohtuneet sotahistoriantutkimuksen kolme tärkeää vaatimusta: lähdekriittisyys, pyrkimys mahdollisimman objektiiviseen tietoon sekä ihmisen toiminnan ymmärtämiseen tuomitsemisen sijasta. Vaikkeivat nämä asiat mediaa aina kiinnostaisikaan, historiantutkijan ei niitä tule unohtaa. Tämän vuoksi tarvitaan etenkin tieteellistä sotahistorian perustutkimusta, josta seuraavaksi esittelen esimerkkinä tutkimustilanteen Turun yliopistossa.⁶⁶

Sotahistorian tutkimus Turun yliopistossa

Turun yliopisto perustettiin itsenäisyyden alussa (1920) valtavan kansallisen innostuksen varassa. Seitsemästä ensimmäisestä 1921 virkaan asetetusta professorista kolme edusti kansallisia tieteitä. Yhtenä niistä oli Suomen historia. Vuonna 1929 oppituolin sai myös yleinen historia. Turun yliopiston humanistinen tiedekunta perusti 1965 poliittisen historian professorin viran, mutta laitos siirtyi jo 1967 silloin perustettuun yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan. Kulttuurihistorian oppituoli perustettiin Turun yliopistoon 1972. Ainelaitoksista kehitys vei humanistisessa tiedekunnassa 1978 luontevasti yhteiseen Historian laitokseen, jonka ulkopuolelle jäi poliittinen historia.

Suomen yhdessä siviilisektorin yliopistossa sotahistoria ei muodosta omaa oppiainettaan, vaan sitä opetetaan jonkin muun historia-aineen osana. Silti sotahistorian tutkimusta on jo ainakin 1800-luvulta harjoitettu myös yliopistomiesten ja sittemmin yliopistonaistenkin toimesta. Historian laitoksilla jokaisen oppiaineen kursseihin sisältyy kaikille pakollisen aineksen ohessa runsaasti valinnaisia opintoja. Se on mahdollistanut varsin pitkällekin menevän erikoistumisen johonkin historian osa-alueeseen, myös sotahistoriaan.

Harrastuksen voimakkuus eri yliopistoissa on vaihdellut. Esimerkiksi viime sotien jälkeen monet sodasta palanneet opiskelijat kokivat sotahistorian omaksi alakseen. Tätä vaihetta seurasi pitkähkö taantuma, joka oli selvässä yhteydessä poliittis-ideologiseen kehitykseen. 1980-luvulle tultaessa lähes jokaisella historianlaitoksella oli ainakin joku opettaja, jonka tuotantoon liittyi sotahistorian tutkimusta. Edullisin tilanne oli Turun yliopistossa, jonka professorikuntaan kuului kaksi erityisesti sotahistorian tutkimuksessa ansioitunutta professoria. Perustutkintotasolla tutkimus jakautui tällöin professori Matti Lauerman arvion mukaan melko tasan kotimaisen ja yleisen sotahistorian kesken. Ylemmillä opinnäytetasoilla ja julkaistujen tutkimusten osalta aihepiirit liittyivät enimmäkseen Suomen sotahistoriaan tai siihen läheisesti liittyvään yleiseen historiaan.

Tämän esityksen painopiste on Turun yliopiston Suomen historian oppiaineessa, jossa sotahistorian tutkimus on ollut näkyvimmin esillä. Toki muidenkin oppiaineiden ja poliittisen historian laitoksen tuotantoa sotahistorian osalta käsitellään aiemman tutkimuksen ja allekirjoittaneen yleisen sormituntuman valossa.

Suomen historian oppiaineessa 1926–1998 tarkastetuista laudaturtöiden aihepiirien kirjoista käy ilmi tutkimuksen vapaus: tuhannet kukat ovat todellakin saaneet kukkia. Yhdessä ja samassa pro gradu -tutkielmassa yhdistyy usein useampi aihepiiri. Professori Jussi T. Lappalaisen filosofian lisensiaatti Leena Rossin keräämien pohjatietojen avulla laatimassa selvityksessä⁶⁷ Turun yliopiston Suomen historian laudaturtöistä vuosina 1926–1998 käy ilmi, että talous- ja sosiaalihistoria on yli 30 %:n osuudellaan hallinnut opinnäytetutkimusta. Poliittisen-, lehdistö- ja henkilöhistorian osuus on kullakin kymmenen prosentin tietämillä. Kulttuuri- ja sotahistoria laajasti käsitettyinä lähentelivät

seitsemää prosenttia ja kaikki muut aihepiirit jäävät alle viiden prosentin.

Jos taas tarkastelemme laajasti sotiin ja sen seurausilmiöihin ynnä sotalaitos-, maanpuolustus- ja sotilaiden sosiaali- sekä henkilöhistoriaan tavalla tai toisella liittyviä Suomen historian pro gradu -opinnäytetöitä vuosina 1927–2007, niin päädyimme sotahistorian osalta huomattavasti korkeampaan suhdelukuun: ATK-rekisteriin viedyistä 630 pro graduista peräti 106 eli 17 %:ia liittyi sotahistoriaan. Tämä laskelma ei kuitenkaan ota huomioon yhden ja saman gradun sisältämää useampaa aihepiiriä. Se ei ole vertailukelpoinen professori Lappalaisen laatiman laskelman kanssa, mutta kertoo omaa kieltään sotahistorian kiinnostavuudesta tutkimusaiheena.

Alla olevasta asetelmasta käy ilmi, miten laudaturtyöt jakaantuivat eri tarkastusajankohtina perinteiseen sotahistoriaan (sotatapahtumat, sotataito, aselaji- ja joukko-osastohistoriat) ja laaja-alaisempaan kaikki sotaan liittyvät ilmiöt käsittävään ”uuteen sotahistoriaan”. Rajanveto sotahistorian ja muun historian välillä on usein tulkinnanvaraista, joten esitys on suuntaa-antava.

Tekemästäni Turun yliopiston Suomen historian oppiaineen laudaturtöiden jaottelusta käy hyvin ilmi siviiliyliopistolle luonteenomainen seikka pyrkiä sodan ja siihen liittyvien ilmiöiden laajaan kokonaistarkasteluun. Perinteisen kapea-alaisesti käsitellyn sotahistorian osuus sen sijaan on ollut vähäistä. Mielenkiintoista on huomata, että yli puolet oppiaineen sotahistoriaan tavalla tai toisella liittyvistä opinnäytetöistä

**Turun yliopiston Suomen historian oppiaineen laudaturtöiden
jakautuminen vuosina 1927–2007**

Opinnäytteen tarkastus- ajankohta	Perinteinen sotahistoria	”Uusi sotahistoria”	Yhteensä
1927–1938	1	14	15
1939–1945	-	4	4
1946–1950	-	1	1
1951–1960	1	2	3
1961–1970	1	7	8
1971–1980	1	12	13
1981–1990	3	10	13
1991–1999	6	23	29
2000–2007	1	19	20
YHTEENSÄ:	14	92	106

on laadittu 1980-luvulla tai myöhemmin eli ajanjaksolla, jolloin oppiaineen toisena professorina oli Jussi T. Lappalainen tai sen jälkeen pääosin hänen ohjaamiensa oppilaiden toimesta. Toki joukossa on Lappalaisen kollegoidenkin ohjaamia laudaturtöitä. Lappalainen on joka tapauksessa yksi merkittävimpiä suomalaisen sotahistoriantutkimukseen vaikuttaneista professoreista Suomessa. Mitä aikakautta Suomen historian oppiaineen sotahistoriaan liittyvissä opinnäytteissä sitten on tutkittu vuosina 1927–2007 eniten?

Opiskelijoiden tutkimuskiinnostukset ovat liikkuneet pääosin itsenäistyneen Suomen sotahistoriassa. Sitä vanhempien aikojen sotahistorian osuus on noin kolmannes aihepiirin tarkastetuista laudaturtöistä (*Esihistoria ja keskiaika*, 1 kpl; *Ruotsin suurvalta-aika ja aika ennen vuotta 1808*, 23 ½ kpl; *Autonomisen Suomen aika* 11 ½ kpl; *Itsenäisyyden aika*, 70 kpl; *Yhteensä*, 106 kpl). Tulos on hämmästyttävän yhdenmukainen dosentti Pasi Tuunaisen toisaalla tässä julkaisussa esittämän Suomen historiallisesta bibliografiasta kerättyjen sotahistorian julkaisujen aikakausijaottelua käsittelevään tilastoon verrattuna.

Sotahistoria laajasti ymmärrettynä on merkittävällä tavalla ollut esillä myös yleisen historian oppiaineessa ja poliittisen historian laitoksella. Yleisessä historiassa sotaan liittyviä teemoja näytettäisiin tutkitun ei niinkään taistelujen kulkuna, vaan miten sotaan on reagoitu, kommentoitu ja esimerkiksi, miten jotkut poliitikot ovat vaikuttaneet. Yleisen historian oppiaineessa sotahistoria oli etenkin professori Matti Laueraman aikana keskeisesti esillä, mutta hänen jälkeensä oppiaineen tieteenharjoittajien kiinnostus suuntautui enemmän toisille aloille. Toki sotahistoriaa, varsinkin kylmän sodan historiaan liittyviä teemoja, on tämän jälkeenkin opinnäytteissä käsitelty. Esimerkkejä suomalaisesta sotahistorian tutkimuksesta löytyy muun muassa Suomen talvisodan kuvasta New York Times’issa, Helsingin sanomalehdistön kannanotoista Buurisotaan tai roomalaisesta sotalaivastosta puunilaissodissa aina Vietnamin sotaan seurausilmiöineen.

Samaan tapaan voidaan nostaa poliittisen historian laitoksen laudaturtöistä esille tutkimuksia esimerkiksi Suomen ja ulkovaltojen välisistä sotilassuhteista, Itä-Afrikan soturiperinteistä ja sotilasorganisaatioista tai vaikka meren herruudesta ja sen muutoksiin vaikuttaneista sotilaspoliittisista tekijöistä. Vähiten sota ilmiönä on ollut esillä kulttuurihistoriassa, mutta ei se aivan tuntematon sielläkään ole: esimerkiksi sotavuosien naiskuva ja osin myös lapset näyttävät olleen tutkimusaiheena muiden muassa TK-kirjoitusten kautta sekä lehdistö- ja elokuvatutkimuksessa. Lisäksi talvisotaa on tutkittu ainakin tunteiden historian kautta Yrjö Jylhän Kiirastuli-runokokoelman ja historiallisen tilanteen kohtaamisena.

Sotahistorian suosio korostuu väitöskirjatasolla selvimmin Suomen historian oppiaineessa. Turun yliopiston Suomen historian oppiaineen ATK-rekisteriin viedystä 29 väitöskirjasta seitsemän käsittelee laaja-alaisesti ymmärrettynä myös sotahistoriaa. Muissa oppiaineissa sotahistoriaa on harjoitettu väitöskirjatasolla vähemmän: yleisessä

historiassa sotaan ja niiden vaikutusilmiöihin liittyviä väitöskirjoja on ilmestynyt kolme, kulttuurihistoriassa väljästi tulkittuna yksi ja poliittisen historian laitoksella kaksi tai kolme. On korostettava, että kaikki esille nostetut tutkijat eivät itse välttämättä miellä kirjoittaneensa sotahistoriaa, vaikka väitöskirja-aiheet tavalla tai toisella sotaan liittyviä ilmiöitä sivuavatkin. Turun yliopistossa historian laitoksilla laaditut sotahistoriaan liittyvät väitöskirjat löytyvät väitöskirjaluettelosta, joka löytyy Ohto Mannisen artikkelin yhteydestä.

Sotahistoria nousee lukuisin teoksin esille varsinkin Suomen historian oppiaineen tutkijoiden väitöskirjan jälkeen julkaisemissa monografioissa. Aiheita voidaan mainita suurvalta-ajan sodista Suomen sotaan ja vuoden 1918 punakaartiin sekä varuskunta-, maanpuolustus- ynnä sotataidon historiaan.⁶⁸

Onko tarvetta sotahistoriantutkimuksen edunvalvonnalle?

Tutkimuksen rahoituspolitiikka on samaan tapaan kuin historiajulkisuus pitkälti mediakeskeistä, ajankohtais- ja markkinahakuista (trendikeskeistä) ainakin tiettyjen virkahakujen osalta. Sotahistoria ei tässä kilpailussa ole rahoitusmielessä käsittäkseni menestynyt. Niin ajankohtaishakuista kuin suomalainen virallinen tiedepolitiikka historiantutkimuksen osalta onkin, sotahistoria muodostaa tässä suhteessa jostakin syystä poikkeuksen: suomalaisten sotahistoriaan liittyvästä ”*kestotilauksesta*” huolimatta sotahistorian tutkimus on nähdäkseni jäänyt niin rahoituksen kuin virkojen suhteen lapsipuolen asemaan. Tosin tämäkin asia olisi hyvä tutkia.

Poikkeuksen muodostavat monet apurahoja myöntävät yleishyödylliset säätiöt, jotka antavat ”*miltei kaikkien kukkien kukkia*” myöntämällä rahoitusta paljon moninaisemiin tutkimusaiheisiin. Sen sijaan valtion rahoittamien tutkijanvirkojen kohdalla pelkään, että sotahistoria ei ole ollut vahvoilla ottamatta lukuun median julkisuuteen ampumia sensaatiomaisia aiheita. Mikä tämän selittää? Ehkä osin tiedepolitiikka, osin sotahistorian vapaaehtoisten harrastajien suuri määrä.

Sotahistoriasta kirjoittavat muutkin kuin historiantutkijan koulutuksen saaneet historiateosten kirjoittajat. Sotaromaanien suomalaisen merkkiteoksen, Väinö Linnan Tuntemattoman sotilaan ohella meillä on muitakin luettuja kirjoittajia. Esimerkiksi sotakamreeri Reino Lehväslaihon suosituimmista teoksista on otettu jopa kuudensia painoksia. Lehväslaihon kirjoittamien 41 teoksen yhteispainomäärä ylittää 800 000 rajan! Kysyntää sotahistorialla siis näyttäisi ainakin romaanien lukemisen valossa olevan. Tutkijat ja tietokirjailijat eivät näihin lukemiin yllä. Mikä sen selittää?

Sotaromaanin kirjoittajalla täytyy olla, jotta hän myy, paitsi tietty määrä realismia, sotakamreeri Lehväslaihon mukaan myös vahva näkemys ja lahja sekä jumalaton mielikuvitus ynnä kova taito valehdella.

Historiantutkijan on selvittävä ilman näitä avuja. Hänellä on oltava tilaa mahdollisimman monipuolisille näkemyksille, joiden syntymiseen ja löytämiseen toki tarvitaan usein tietty määrä tieteellistä mielikuvitusta. Väittämien on kuitenkin perustuttava asiakirjojen ja muiden lähteiden huolelliseen ja kriittiseen käyttöön. Tämä tekee tutkimuksista raskaammin luettavia kuin sotaromaaneista. Ongelmallista onkin, ettei Suomessa oikein kukaan rahoita niin paljon tieteen popularisointia, että sitä voisi tehdä päätyökseen. Sama koskee oppikirjatuotantoa. Esimerkiksi oma yritykseni Suomen sotahistorian yleisesityksen – oppikirjakäyttöönkin soveltuvan – kirjoittamiseksi 1990-luvun lopulla kaatui tähän rahoitusongelmaan.

Sen sijaan sotiin liittyviä muistelmia, historiikkeja ja kaunokirjallisuutta sekä tietokirjallisuutta ilmestyy harrastuspohjalta – tai vain minimaalisella ulkopuolisella rahoituksella – paljon. Usein niitä kirjoittavat eläkeläiset, vakinaisesta palveluksesta eronneet ammattiupseerit tai töissä käyvät ihmiset vapaa-aikanaan – vain harvalla on siihen täysipäiväinen rahoitus. Kaikilla näillä teoksilla on oma tärkeä arvonsa myös historiantutkimuksen kannalta. Nyt, kun sotien muistelijat alkavat olla ikääntyneitä ja kun heitä on luonnollisen poistuman myötä vähemmän, yksilökokemukset sodasta ja sen inhimillisistä seurauksista nousevat yhä useammin esille myös historiantutkijoiden ongelmanasettelussa. Esimerkkinä voidaan mainita tuore *Ihminen sodassa: Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta* -teos (2006)

Pelkästään syksyn 2007 Suomessa julkaistavien tietokirjojen uutuusluetteloa katsoamalla voi todeta, että sotahistoria kiinnostaa kansalaisia: esitellyistä 102 elämäkerrasta, muistelmia- ja historiategoksesta peräti 32 voidaan tiiviimmin tai löyhemmin liittää sotahistorian alaan. Sotahistorian tieteellisen tutkimuksen rahoitusosuus näyttäisi ainakin tässä valossa olevan kansalaisten yleiseen kiinnostukseen nähden riittämätöntä – olisiko rahoituksesta päättävien syytä ottaa tämä potentiaalinen kysyntä paremmin huomioon ja kuulla siten kansan ääntä? Kenelle kuuluu tieteellisen sotahistoriantutkimuksen edunvalvonta?

Kun nykyinen maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian professuuri aikanaan perustettiin, siihen kohdistui myös siviilipuolella suuria odotuksia: vihdoinkin alan oma oppituoli! Paljon hyvää ja merkittävää sotahistorian alalla on saatu aikaan, mutta resurssipula tuli Sotahistorian laitoksella vastaan varsin pian. Osana puolustusvoimia Sotahistorian laitoksen painopistealueeksi muotoutui ymmärrettävästi puolustusvoimien sodanajan tarpeiden mukaisesti toisen maailmansodan jälkeisen sotahistorian ja erityisesti sotataidon tutkimus. Kehityskulku oli sama kuin Ruotsissa jo aiemmin. Toisena syynä tähän painotukseen oli jo 1980-luvulla tehty havainto, ettei toisen maailmansodan jälkeistä sotahistoriaa ollut aiemmin Suomessa paljon tutkittu.

Valtion myöntämä rahoitus ei kertakaikkiaan ole ollut riittävää, jotta Sotahistorian laitoksen tutkimus voisi nykyisellään kohdentua enemmän toista maailmansotaa vanhempaan tai sotatapahtumia ja sotataitoa laaja-alaisempaan historiantutkimukseen. Ehkä tästä syystä laaja-alaisen sotahistorian, varsinkin vanhemman sotahistorian,

tieteelliseltä tutkimukselta puuttuu Suomessa aktiivinen edunvalvonta.

Mitään laajaa painostusryhmää ei asiointilan parantamiseksi ole syntynyt: sen paremmin Suomen Sotatieteellisestä seurasta, Suomen Sotahistoriallisesta seurasta, Suomen Sotahistorian komissiosta kuin sotahistorian tärkeyden ymmärtävistä maanpuolustusjärjestöistä siihen ei ole ollut, vaikka niissä muutoin tehdään vapaaehtois pohjalta pyyteettömästi paljon arvokasta työtä sota- ja maanpuolustushistoriantutkimuksen tukemisen eteen. Näissä järjestöissä toimii paljon sivistyneitä miehiä ja nykyisin naisiaakin. Ehkä tämä selittää sen, ettei heidän taholtansa ole haluttu valittaa asiantilaa, vaan on tyydytty kohteliaan vaiteliaasti siihen, että joku ylipäänsä tieteellistä sotahistoriantutkimusta tekee ja toiset jossain määrin rahoittavatkin.

Toisaalta tämä on jo johtanut monien alan lahjakkaiden tutkijoiden siirtymiseen pois yliopistomaailmaan kuuluvasta tutkimustyöstä. Kukaan ei loputtomiin pysty ikääntyessään ja varsinkaan perheellisenä jatkamaan tulosvastuullista tutkijaelämää vain epämääräisten pätkätoiden, apurahojen ja palkkioiden varassa, joka usein tapahtuu alimitoitetuin budjetein ilman eläke-, sosiaali- ja työttömyysturvaa tai mahdollisuutta työterveydenhuoltoon. Huoleni sotahistorian tieteellisen tutkimuksen kurjistuvasta tilasta voi olla, ja toivottavasti on, aiheeton, mutta ilman sotahistorian julkista lipunnostoa pelkään tutkijakadon vain kiihtyvän.

Ellei parannusta rahoitus- ja virkakuvioihin ole näkyvissä, tieteellisen sotahistoriantutkimuksen tulevaisuus on vain alasta kiinnostuneiden yksittäisten tutkijoiden kutsumuksen ja professoreiden sekä heidän oppilaidensa varassa. Takavuosina ja vuosikymmeninä yliopistomaailmassa vaikuttaneista professoreista voidaan sotahistorian tutkijoina ja opinnäytetöiden ansiokkaina ohjaajina nostaa esille jo mainitun Jussi T. Lappalaisen lisäksi esimerkinomaisesti, ketään tarkoituksellisesti unohtamatta, Jouko Vahtola, Mauno Jokipii, Vilho Niitemaa, Matti Lauerma, Einar W. Juva ja Arvi Korhonen – Vahtolaa ja Jokipiitä lukuun ottamatta kaikki muuten Turun professoreita!

Toivottavasti etenkin vanhemmasta, toista maailmansotaa edeltävästäkin sotahistoriasta kiinnostuneita vastuullisia miehiä ja naisia löytyisi jatkossakin yliopistojen historianprofessorin oppituolien haltijoista. Kysyntää (lukijoita) heille epäilemättä Suomenmaassa riittäisi, ja varmaan oppilaitakin aina väitöskirjantekijöitä myöten, jos tieteellisen tutkimuksen rahoittajat ja tutkimusviroista päättävät saadaan vakuuttuneiksi alan tarpeista. On edunvalvonnan aika.

Vasta-argumenttina esittämälleni laaja-alaisen sotahistorian lisäresurssitarpeelle voidaan tietenkin esittää, että sotahistoria on aikanaan saanut paljonkin tukea osakseen ja että nyt on muiden aiheiden vuoro. Sotahistorialla on historiatieteissä kieltämättä ollut ”suuren historian” sija poliittisen historian rinnalla antiikin aikakaudelta pitkälle yli valistuksen ajan. Vähitellen talous- ja sosiaalihistoria, aate- ja kulttuurihistoria ovat työntäneet sotahistoriaa taka-alalle.

Toisaalta asiaa ei saa tarkastella liian yksisilmäisesti: uudet tutkimussuuntaukset ovat tuoneet mukanaan sotahistorian tarkasteluun tervetullutta laaja-alaisuutta ilman,

että näiden alojen tutkijat olisivat mieltäneet itseään millään tavoin sotahistorian tutkijoiksi sotaa tai sen vaikutusilmiöitä tutkiessaan. Esimerkkinä sotahistorian tutkimuskenttään tulleista uudemmista käsitteistä voidaan mainita psykohistoria, jolla on syvät historialliset juuret, mutta joka vasta toisen maailmansodan jälkeen alkoi haarautua omaksi tutkimushaarakseen. Sama koskee esimerkiksi sotilaspsykologiaa ja -sosiologiaa. Ensimmäisen maailmansodan kokemukset antoivat sysäyksen sotataloudelliselle teorianmuodostukselle, ja militarismi tutkimuskohteena on ollut erityisen huomion kohteena toisen maailmansodan jälkeen.

Eivät sodat seurausilmiöineen ole maailmasta minnekään hävinneet. Tieteelliselle, niin perinteiselle sotatapahtumien ja sotataidon historiantutkimukselle – joiden kiteytymisen eräänlaista huipentumaa edustavat sotaväen ohjesäännöt sekä taktiset ja operatiiviset suunnitelmat – kuin laaja-alaisemmalle, kaikkia sodan inhimillisiä vaikutuksia selvittävälle historiantutkimukselle on jatkossakin tarvetta.

Suomen kaltaisessa demokraattisessa ja rauhantahtoisessa maassa molemmat tutkimussuuntaukset ja niiden kombinaatiot voidaan nähdä sodan tapahtumia ja ilmiöitä ymmärtämään pyrkivästä tutkimusotteestaan huolimatta vakaata rauhan tilaa arvostavana tutkimuksena. Se, joka ymmärtää sotaa, ymmärtää yleensä hyvin myös rauhan tilan arvon. Eettisesti sen, että meillä on sotahistorian tutkimuksesta kiinnostuneita tutkijoita, ei pitäisi olla ongelma. *”Sotahulluuden vaaraa”* en suomalaisessa historiatieteellisessä tutkimuskentässä ole havainnut. Sodankäynti on Suomessa nähdäkseni hyvin ymmärretty yleensä niin sotilas- kuin siviilitutkijoiden piirissä valitettavaksi inhimillisen kanssakäymisen muodoksi, jonka olemassaoloa emme kuitenkaan voi kieltää. Tämä puoltaa sotahistorian oppituolin perustamista myös siviilisektorille tilanteessa, jossa Sotahistorian laitoksella ei ole tarpeeksi resursseja vanhemman ja laaja-alaisemman sotahistorian tutkimukseen. Toinen vaihtoehto on perustaa myös vanhemman sotahistorian oppituoli Sotahistorian laitokselle. Jos valtio ei varoja myönnä, niin yhtenä vaihtoehtona voitaisiin harkita kansalaiskeräystä.

Mielenkiintoisia suomalaisittain uusia tutkimusavauksia on viime aikoinakin onneksi tehty, kuten keväällä 2007 ilmestynyt *”Sodan ekologia: Sodankäynnin ympäristöhistoriaa”* -teos. Perinteinen sotatapahtumien ja sotataidon sekä sodan laaja-alaisemman yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tarkastelun näkökulma yhdistyy puolestaan teoksessa *”Sota Suomesta: Suomen sota 1808–1809”* (2007). En kannakaan huolta siitä, etteikö sotahistorian tutkimus olisi innovatiivista ja tarpeellista, vaan siitä, osoitetaanko sen tieteelliselle tutkimukselle, ja tulevien tutkijasukupolvien kasvattamiselle, riittävästi taloudellisia mahdollisuuksia. Katseeni käännän toiveikkaana etenkin Suomen Akatemian suuntaan.⁶⁹